

ФОРМУВАННЯ НАУКОВОЇ ШКОЛИ ЕКОНОМІКИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В СУМАХ (наукова школа О.Ф. Балацького)

1969 рік

З 1 квітня 1969 року вперше в СРСР в Сумському філіалі Харківського політехнічного інституту розпочаті системні дослідження в галузі економіки охорони навколишнього середовища від шкідливих викидів промислових підприємств.

При кафедрі ТМС створюється секція економіки захисту повітряного басейну від забруднень. Обсяг госпдогвірної тематики складає 10 тисяч карбованців у рік. Роботу очолив кандидат економічних наук **Балацький Олег Федорович**.

Результати наукових досліджень цього періоду: 1. Розраховані укрупнені показники економічного збитку в чорній металургії. 2. Проведена економічна оцінка наслідків забруднення атмосфери викидами підприємств чорної металургії міст Жданова (Маріуполь), Макіївки, Липецька, Волгограда, Іркутська, Запоріжжя, Нового Роздолу, Первоуральська та інших міст.

1971 рік

В 1971 році колектив штатних співробітників секції збільшується до семи осіб. Кадрова політика була зорієнтована на підготовку вчених у власному колективі. До роботи залучаються студенти денного відділення: Козін Е.Г., Мельник Л.Г., Чупіс А.В., Заболотний Є.П., Дегтяренко О.Г.

Обсяг госпдогвірної тематики складає 36 тисяч карбованців на рік. Керівник секції Балацький О.Ф. стає членом Наукової Ради "Захист повітряного басейну від забруднення шкідливими викидами" при Державному комітеті з науки і техніки Ради Міністрів СРСР.

Результати наукових досліджень цього періоду: 1. Видання "Методики визначення економічної ефективності захисту атмосфери від забруднення на підприємствах чорної металургії". Проект методики був розісланий більш ніж 100 організаціям і одержав велику кількість позитивних відгуків. Ця робота була виконана в СРСР уперше.

1972-1974 роки

З 1972 року при кафедрі ТМС розпочинає функціонування лабораторія економіки повітряного забруднення. Обсяг госпдогвірної тематики зріс до 67 тисяч карбованців на рік. У цей період до лабораторії приходять перші випускники Сумського філіалу ХПІ: Браславський Д.В., Мельник Л.Г., Денисенко А.Ф., Козін Е.Г.

Кількість штатних наукових співробітників зростає до 18 чоловік. Збільшується і склад студентів денного відділення, що залучаються до науково-дослідної роботи: Борнос В.М., Дегтяренко О.Г., Євтухов В.Г., Жулавській А.Ю., Кержаков В.І. та ін.

Розширюється спектр досліджень лабораторії. Зростає її науковий авторитет. Балацький О.Ф. призначається головою Комісії з прогнозування економічного збитку при Держкомітеті Ради Міністрів СРСР з науки і техніки.

В 1974 році в Тбілісі відбувся радянсько-американський симпозиум, де Балацьким О.Ф. були представлені теоретичні результати досліджень лабораторії.

Результати наукових досліджень цього періоду: 1. Вперше в СРСР співробітниками лабораторії виконана робота з прогнозування економічного збитку від забруднення атмосфери на період до 1990 року. 2. Розпочато роботи з розрахунку економічних показників забруднення повітряного басейну на підприємствах кольорової металургії (алюмінієва і мідна підгалузі). Поглиблюються дослідження підприємств хімічної промисловості (Северодонецькій і Щекінській хімкомбінати).

1974- 1976 роки

Цей період є багато в чому знаменний. В лабораторії інтенсивно ведеться робота з підготовки наукових кадрів. У 1975 році с.н.с. Халдєєв В.Т. захистив дисертацію кандидата економічних наук у Центральному економіко-математичному інституті (м. Москва).

Лабораторія поповнюється новими співробітниками. На роботу прийнятий випускник Дніпропетровського університету Тархов П.В. Після закінчення інституту до складу наукових співробітників лабораторії долучається Боронос В.М. До лабораторії приходять студенти Мішенін Є.В., Панасовський Ю.В., Іванов Б.К. та ін.

У 1976 році на базі лабораторії економіки повітряного забруднення утворюється кафедра економіки, організації і управління машинобудівним виробництвом, яку очолює Балацький О.Ф.

Обсяг госпдогвірної тематики збільшується до 100 тисяч карбованців на рік. На кафедрі працюють 17 штатних співробітників наукового сектору і 6 викладачів. У цей період кафедрою економіки ведуться дослідження з 6 науково-дослідних тем. Одна з тем "Економічна оцінка наслідків забруднення атмосфери" включена в координаційний план Державного комітету з науки та техніки Ради міністрів СРСР (ДКНТ РМ СРСР).

Балацький О.Ф. стає членом секції "Атмосферні домішки і їхній вплив на живі організми і зовнішнє середовище" при Науковій Раді ДКНТ РМ СРСР, а також членом "Міжвідомчої науково-технічної Ради з комплексних проблем охорони навколишнього середовища і раціонального використання природних ресурсів". В 1976 році результати теоретичних досліджень лабораторії доповідаються на координаційній нараді з охорони навколишнього середовища країн-членів РЕВ в Угорщині.

Результати наукових досліджень цього періоду: 1. Розробка методики визначення економічної ефективності оздоровлення атмосфери на підприємствах алюмінієвої промисловості. 2. Видання в 1976 році першої в СРСР монографії з економіки охорони природи (Балацький О.Ф. "Економіка захисту повітряного басейну". - Харків: Вища школа, 1976). 3. Опублікування

співробітниками кафедри 53 друкованих праць у журналах і збірниках матеріалів конференцій.

1977-1978 роки

В 1978 році захистили кандидатські дисертації ще два співробітники кафедри: Маяровський В.Л. та Мельник Л.Г. На кафедру в якості штатних наукових співробітників приходять випускники інституту Дегтяренко О.Г. та Панасовський Ю.В.

Обсяг госпдогвірної тематики зростає до 150 тисяч карбованців на рік, кількість штатних співробітників зросла до 23, викладачів - до 7.

Результати наукових досліджень цього періоду: 1. Розробка методики визначення економічної ефективності оздоровлення атмосфери на підприємствах алюмінієвої промисловості. 2. Дослідження впливу шкідливих викидів Щекінського виробничого об'єднання "Азот" і визначення наслідків забруднення. 3. Визначення народногосподарського збитку від шкідливих викидів підприємств промисловості будматеріалів (цементна підгалузь) м. Новоросійська. 4. Опублікування співробітниками кафедри понад 50 наукових праць, участь співробітників кафедри у 25 конференціях.

1979-1980 роки

1979 рік для кафедри став роком ювілейним (10 років з дня започаткування наукових досліджень з природоохоронної тематики). У здійсненні навчальної і науково-дослідної роботи кафедри економіки беруть участь: 11 викладачів та 34 співробітника науково –дослідної частини (з них 4 доцента і 7 кандидатів наук), студентів СНТ до 30 чоловік. На кафедрі, як наукові співробітники, починають працювати Жулавський А.Ю., Мішенін Є.В., Рибалов О.О., Шапочка М.К.

Загальний обсяг виконання науково-дослідних робіт у 1979 році склав 150, а у 1980 році - 195 тисяч карбованців на рік. Дослідження проводилися за 6 темами для підприємств алюмінієвої, хімічної промисловості, для підприємств кольорової металургії, а також для ряду територіально-промислових комплексів регіону БАМ. Проводились дослідження повітряного басейну Норильського промислового району.

Розширюються наукові зв'язки кафедри. Проводяться спільні наукові дослідження в галузі охорони навколишнього середовища з Центральним економіко-математичним інститутом (ЦЕМІ), Інститутом соціально-економічних проблем, Інститутом економіки АН УРСР, Науково-дослідним інститутом планування нормативів, Радою продуктивних сил АН СРСР, Інститутом загальної і комунальної гігієни імені А.Н. Сисіна та іншими.

В 1980 році Балацьким О.Ф. вперше в СРСР була захищена докторська дисертація з економічних проблем охорони навколишні середовища. У цьому ж році Козін Е.Г. захищає дисертацію кандидата економічних наук.

В 1980 році Балацький О.Ф. стає членом Бюро об'єднаної комісії АН СРСР і ДКНТ РМ СРСР з економічної оцінки природних ресурсів і заходів щодо охорони навколишнього середовища. Він входить до складу оргкомітету з підготовки і проведенню у 1980 році Міжнародної науково-технічної

конференції країн-членів РЕВ "Маловідходні та безвідходні технології" в Болгарії.

В 1980 році науковим співробітникам кафедри - к.е.н. Мельнику Л.Г., к.е.н. Козіну Е.Г. і с.н.с. Бороносу В.М. за цикл робіт з оцінки і прогнозування економічних наслідків забруднення навколишнього середовища" присуджується премія Ленінського комсомолу. Інша робота цих же авторів "Оцінка і прогнозування соціально-економічних наслідків науково-технічного прогресу" була нагороджена премією імені академіка Г.Ф. Проскури.

Результати наукових досліджень цього періоду: 1. Видані 3 монографії і 1 методика (Методика еколого-економічної оцінки проектів, Київ, 1980 рік). Опубліковано 34 наукових праці обсягом 78 друкованих аркушів. Співробітники кафедри брали участь у 22 Всесоюзних і республіканських конференціях. 2. Результати десятилітньої роботи наукової школи представлені на ВДНГ СРСР (павільйон "Охорона природи"). Балацький О.Ф. і Мельник Л.Г. нагороджені бронзовими медалями, Тархов П.В., Боронос В.М., Балацька Л.М. - дипломами учасників виставки. 3. На базі СФ ХПІ відповідно до плану ДКНТ СРСР 26-30 травня 1980 року була проведена перша Всесоюзна нарада "Розробка територіальних промислових схем охорони природи".

1981-1983 роки

Кафедра економіки вступає в 80-і роки. На кафедрі працюють 10 викладачів та 35 штатних наукових співробітників. На кафедрі в якості наукових співробітників починають працювати Кислий В.М., Несветов О.О.

Річний обсяг госпдогвірної тематики зріс до 280 тис. карбованців. Дослідження кафедри ведуться з наступних напрямків: оцінка економічного збитку від забруднення водних джерел, визначення економічної ефективності гігієнічних рекомендацій проектів районного планування територіально-промислових комплексів, визначення економічної ефективності мало - та безвідходних технологій.

Балацький О.Ф. стає членом Секції нормування, стандартизації, контролю і нагляду з охорони природного середовища Міжвідомчої науково-технічної Ради, а також членом Економічної секції Наукової Ради з проблем біосфери.

Результати наукових досліджень цього періоду: 1. Активна участь у підготовці методик: "Тимчасова типова методика визначення економічної ефективності здійснення природоохоронних заходів і оцінки економічного збитку, заподіяваного народному господарству країни забрудненням навколишнього середовища" (схвалена Держпланом СРСР, Держбудом СРСР і Президією Академії наук СРСР 21 жовтня 1983 року); "Тимчасові методичні вказівки з розрахунку економічної ефективності заходів щодо захисту повітряного басейну від шкідливих викидів теплових електростанцій і котелень". 2. Розроблена цільова комплексна регіональна програма "Навколишнє середовище м. Сум і Сумської області" на 1981-1985 роки і на період до 1990 року. 3. Результати наукових робіт були представлені на ВДНГ СРСР і ВДНГ УРСР. Балацького О.Ф., Чупіса А.В. і Дегтяренко О.Г. було нагороджено Дипломом I ступеня. 4. За період з 1981-1983 роки було

опубліковано 96 друкованих праць загальним обсягом 39,5 друкованих аркушів. Співробітники кафедри брали участь у 43 конференціях.

1984-1990 роки

На кафедрі працюють 12 викладачів та 37 штатних наукових співробітників. Членами СНТ кафедри є 35 студентів, що працюють за госпдоговірною і держбюджетною тематикою. До складу наукових співробітників кафедри долучаються Козьменко С.М., Семененко Б.А., Теліженко О.М., Устименко В.А., Ярош М.В.

Річний обсяг госпдоговірної тематики досяг 300 тис. карбованців на рік.

Рівень координації науково-дослідних робіт: дослідження, що проводяться на кафедрі економіки ввійшли до планів Академії наук СРСР, Академії наук УРСР, до планів Мінвузу СРСР і Мінвузу УРСР. Результати досліджень використовуються в ДКНТ РМ СРСР, Держстандартом СРСР, Держбудом СРСР, Держкомгідрометом СРСР і УРСР, а також галузевими, академічними інститутами Держплану СРСР і Держплану УРСР.

Співробітники кафедри є членами: Наукової Ради АН СРСР з комплексної проблеми "Оптимальне планування і управління народним господарством"; Наукової Ради з гігієни АМН СРСР і секції "Гігієна навколишнього середовища" при ДКНТ СРСР; Наукової Ради АН СРСР з проблем біосфери і секції "Наукові основи розробки мало - і безвідхідних технологічних процесів"; Наукової Ради АН СРСР з комплексних проблем енергетики.

В 1985 році при кафедрі управління заснована проблемна лабораторія "Економіко-екологічні проблеми міжзонального перерозподілу водних ресурсів".

В 1989 році в м. Сумах на основі науково-методичних розробок кафедри економіки було проведено перший в СРСР експеримент з впровадження системи платежів за забруднення та використання природних ресурсів. Згодом цей експеримент було розповсюджено на інші міста України та Росії.

Продовжують підтримуватися тісні контакти з ученими закордонних країн. В 1984 році Балацький О.Ф. приймав участь в Міжнародній нараді з мало- і безвідхідних технологій, що проходила з ініціативи Європейської Економічної Комісії ООН у м. Ташкенті. В 1985 році Мельник Л.Г. проходив стажування в Японії протягом 10 місяців.

Результати наукових досліджень цього періоду: 1. Розробка і затвердження Методичних вказівок з еколого-економічної оцінки й експертизи проектів (Затверджена Радою з вивчення продуктивних сил АН УРСР); Методичних вказівок з визначення економічної ефективності гігієнічних рекомендацій, спрямованих на зниження захворюваності населення (Затверджена АМН СРСР); Тимчасової методики оцінки економічного збитку від забруднення атмосфери викидами підприємств чорної металургії. 2. Виконана оцінка економічного збитку від викидів автотранспорту в атмосферу по 114 містам СРСР. 3. Формування науково-методичної бази для впровадження системи платежів за забруднення та використання природних ресурсів. 4. Результати досліджень були представлені на ВДНГ СРСР та ВДНГ УРСР і були відзначені медалями та дипломами.

РЕЗУЛЬТАТИ РОБОТИ НАУКОВОЇ ШКОЛИ З ЕКОНОМІКИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ЗА ПЕРІОД 1969 - 1990 рр.

Вперше в СРСР розроблена нормативна база оцінки економічного збитку народному господарству забрудненням навколишнього середовища та на її основі визначені ефективні напрямки природоохоронної діяльності підприємств ряду галузей.

Розроблені науково-методичні основи визначення економічної ефективності природоохоронних заходів, маловідходних та ресурсозберігаючих технологій і виробництв з урахуванням відверненого економічного збитку

Розроблені наукові основи цільового комплексного планування природоохоронної діяльності в регіональному аспекті, що були апробовані в умовах Сумської області.

Роботи з оцінки економічного збитку від забруднення навколишнього середовища стали основою для розробки прогнозів економічних наслідків негативного впливу господарської діяльності на навколишнє середовище.

Сформована науково-методична база для впровадження системи платежів за забруднення та використання природних ресурсів, яка була апробована на ряді міст України та Росії.